

FORMES CULTES I FORMES COL·LOQUIALS EN LA LLENGUA DEL *MANUAL DE NOVELLS ARDITS O DIETARI DEL CONSELL BARCELONÍ* (S. XVIII)

Les notes i els exemples que presentem tot seguit pretenen només ser una mostra o una mena d'avanç del que un estudi sistemàtic i profund d'aquest text podria representar per al coneixement de la llengua de tots els períodes en què aquest text fou redactat. Ens hem centrat en la primera dècada del segle XVIII per les característiques especials de la llengua en aquest període i per certes diferències que presenta en relació a la dels períodes anteriors.¹

Els fenòmens sintàctics i lèxics als quals farem referència els hem seleccionat entre un conjunt molt més ampli que, per raons d'espai, no hem pogut incloure totalment. L'esquema que seguirem serà el següent:

1. Presentació del *Manual o Dietari*
2. Interès lingüístic del text
3. El registre i l'estil
4. La llengua
- 4.1. Característiques generals
- 4.2. Aspectes sintàctics
- 4.3. Aspectes lèxics
5. Conclusions

I. PRESENTACIÓ DEL TEXT

El *Manual de Novells Ardits o Dietari del Consell Barceloní* és un document que va ser escrit ininterrompudament des del 1390 fins al 1839, on es consignaven gairebé diàriament tots aquells fets, accions o esdeveniments (*ardit* vol dir 'fet' o 'esdeveniment', per tant, un *novell ardit* és una *novetat*) que podien ser origen d'una despesa municipal, amb una particular referència al vessant del cerimonial

1. Ja vàrem fer una primera aproximació a aquest document en un article anterior, en el qual també donàvem referències de la llengua dels segles XVI i XVII (vid. la bibliografia al final).

(nomenaments oficials, visites a la ciutat de personatges rellevants, enviaments de representants, viatges de consellers, etc.), encara que la relació es va anar estenent també a qualsevol mena d'esdeveniment considerat digne de ser esmentat (celebracions religioses, avalots populars, jocs i torneigs, detencions, defuncions, etc.). La totalitat del document està formada per quaranta-nou volums manuscrits en foli. La part corresponent al període comprès entre el 12 de setembre de 1390 i el 13 de setembre de 1714 va ser publicada entre el 1892 i el 1975 en vint-i-vuit volums, els quals es poden consultar tant a la Biblioteca de Catalunya com a l'Arxiu Municipal d'Història, de Barcelona.

El *Manual de Novells Ardits* (amb aquest nom se'l coneix fins el 1441, després fou anomenat *Llibre de Jornades* i a partir del segle XVI, *Dietari del Consell Barceloní*),² s'elaborava a l'oficina del *racional*, funcionari encarregat de fiscalitzar la gestió econòmica i administrativa de totes aquelles persones que utilitzaven diners o altres béns de l'administració. Es redactava concretament a l'escripcia d'aquesta oficina, composta per l'*escrivà del racional* i un ajudant d'aquest, càrrecs que es renovaven alternativament cada dos anys. Fou el primer redactor del *Manual* qui utilitzà el terme *ardit* en el sentit de 'notícia'.

Tot i que la finalitat d'aquest document era consignar-hi les despeses, a partir del segle XVII hi anaren prenent protagonisme els fets de cerimonial i protocol amb la finalitat de posar en relleu la institució municipal, caràcter que predominà sovint per damunt del fet de donar constància de fets fonamentals que succeïren.

2. INTERÈS D'AQUEST TEXT PER A L'ESTUDI DE LA LLENGUA DE L'EDAT MODERNA

L'ús historiogràfic de l'obra ha estat molt important, ja que ha servit de base per a estudis sobre la institució municipal i sobre aspectes socials i de la vida quotidiana barcelonina. Ara, però, voldríem subratllar el seu interès lingüístic, tot i que, en aquest sentit, cal esmentar el fet que tant el *DCVB* com el *DECat* en donen sovint referències dels volums fins al 1667.

Hem de remarcar, però, que l'interès del *Dietari* per a l'estudi de la llengua no es troba pas en el seu caràcter literari, si entenem com a tal únicament el relacionat amb les belles lletres, sinó en l'ús de la llengua merament instrumental, el qual pot ser un exponent del seu estat en els diversos períodes en què fou escrit. Val a dir que aquest text, com altres d'aquest tipus, no ha atret gaire l'atenció dels filòlegs, potser pel fet de provenir d'un medi tan poc procliu a vel·leïtats literàries com és

2. Ens hi referirem amb aquest darrer nom, ja que és el que correspon al període en què ens hem centrat.

la burocràcia municipal, de la mà d'uns escrivans anònims de formació lingüística que suposem més aviat limitada i del qual es destaquen, sobretot, l'estil monòton i els formulismes que es van repetint any rera any.

3. EL REGISTRE I L'ESTIL

El *Dietari* és un document per a ús intern de la institució municipal, a la qual pertanyen tant els autors com els destinataris, escrit amb la finalitat de deixar constància d'uns fets que interessin aquella institució. Aquests elements condicionen el tipus de llenguatge emprat, que podríem qualificar de sectorial, pertanyent a l'àmbit administratiu, en el qual la funció preferent, i potser única, és la de ser vehicle d'expressió de les diferents informacions que afecten la institució municipal. Pel que fa a l'estil, aquest és un aspecte que no preocupa gaire l'escrivà, totalment sotmès a les fórmules repetitives que li faciliten la tasca i sense interès a introduir-hi cap mena de variació. De fet, la impressió que es desprèn només de la lectura de quatre o cinc paràgrafs és que es tracta d'una prosa rígida i encarcerada, i d'un estil rutinari i soporífer. Segons Pere Voltes (*Dietari*), cap esdeveniment, per important que fos, no podia alterar el pols de l'impassible escrivà ni fer-li canviar la seva predilecció per les rutines protocol·làries, en la qual cosa assegura que seguia evidentment les consignes dels seus superiors.

Un exemple d'aquest estil podria ser el fragment següent, que és només la meitat del paràgraf i al qual no hi ha cap punt:

En est dia, a les sis de la tarda, ab cotxes, veguers y massas altas, anaren concistorialment en la iglésia del Pi, ahont foren rebuts per los obrers de dita iglésia en la porta y per ells acompanyats al presbiteri, entrant per la part de la epístola y fent genuflectió al Santíssim Sagrament que estava patent en la ara del altar major, se'n passaren a la part de l'evangeli y després de haver fet oració, se assentaren en los banchs de vellut de la Ciutat, y al cap de rato vingué lo gremial, y després de haver fet oració, se assentà en lo escó del presbiteri, vingué el àguila y féu una dansa y luego se comensà la professó, ab la qual anaven incorporats los religiosos monichs y agustins ab un ciri quiscú en la mà.

Només algun fet completament fora del normal, com fou, per exemple, l'eclipsi de sol del febrer de 1706, és una ocasió perquè l'escrivà manifesti en els seus escrits algun sentiment personal:

Dit die, entre las nou y deu del matí, se eclipsà lo sol quedant tot escur com si fos de nit, vehent-se las estrellas, durà lo estar lo sol del tot eclipsat passant de un quart, causà dit eclipse molt terror, Déu nos vulla donar sa gràcia y deslliurar-nos de sos influxos que de ordinari solen ser danyosos a la salut.

Però gràcies a la varietat temàtica del contingut i al detallisme que caracteritzen les narracions dels fets i les descripcions dels diversos elements que hi intervenen, es poden detectar molt sovint, darrere d'aquesta feixuguesa aparent, unes formes lingüístiques espontànies que deixen entreveure l'estat de la llengua propi de cada període de la seva redacció. Això és el que volen aportar els exemples i els fragments que comentem tot seguit, pertanyents als anys 1702 i 1706.

4. LA LLENGUA

4.1 *Característiques generals*

La primera característica que cal destacar de la llengua del *Dietari* és la presència d'un seguit de formes convencionals o estereotipades que els escriptors successius s'han anat fent seves, any rere any, i amb les quals han contribuït a crear un estil propi i inconfusible, al qual, per raons pràctiques i d'economia textual, no acostumen a renunciar. Malgrat això, no és rar que, entre els diferents escriptors que hi intervenen, s'hi facin paleses diferències en el tractament de la informació, en la selecció dels fets, en l'extensió concedida a una notícia, en la cura del propi registre, etc. Aquests estereotips o convencions es nodreixen d'unes construccions cultes, moltes de base llatinitzant, i de frases fetes, entremig de les quals, però, molt sovint s'escolen formes que reflecteixen la llengua parlada i que són, potser, les que més poden informar sobre l'estat de la llengua del període considerat. Les formes cultes es detecten més aviat en sintaxi, mentre que de formes col·loquials n'apareixen també en sintaxi, però sobretot en lèxic.

4.2 *Aspectes sintàctics*

Crida l'atenció l'ús de formes cultes com les següents:

a) Construccions en veu passiva amb l'estructura subjecte agent + verb + subjecte pacient, sobretot en verbs *dicendi* (*dir, respondre, etc.*), potser per evitar el protagonisme excessiu del subjecte:

En est dia, anaren los obrers a palàcio a saber de la salut de sa majestat, y per lo senyor comte de Benavente, son somiller de corps, los fou respost que sa majestat havia tingut bona nit, a Déu gràcias

b) Frases completives:

- d'infinitiu precedit de l'article determinat *lo*:

se continuà lo siti, lo disperar y tirar bombas com los dias antessedents
se continuà lo fer los enemichs cordons y posar novas batarias y tirar bombas en la muralla

- introduïdes per la conjunció *com*:

Vingué notícia com la flota marítima se trobava devant dels Alfacs que den de la Torra
de'n Barra se veyan molts vaixells

c) Diverses construccions temporals, com

- participis concertats, actiu si passius, seguits molt sovint de la forma *que foren*:

Després de rebuts en la forma acostumada, entrats y assentats en concell
lo qual posava en lo palàcio del excellentíssim senyor llochtinent, y arribats allí foren
rebut per dit excellentíssim senyor ab molt agasajo
y entrats en una pessa que fa cantonada a la part de Montserrat, se assentaren, y as-
sentats que foren

- participis absoluts:

Y acabat, se n'anaren ab lo mateix acompanyament, encotxaren y vingueren en la
present casa
y luego se alsaren los senyors concellers en cap y prom més antich y anaren al deposa-
dor a votar, y votat, se quedaren allí

Al costat d'aquestes construccions, n'apareixen d'altres potser més innovadores, com les següents:

- *al* + infinitiu:

Y a l'entrar a la porta, los isqué a rèbrer y en un mateix temps se assentaren, ço és, dita ex-
cellentíssima senyora duquesa, ab almohades, y dits excellentíssims senyors ab cadires
I a l'ésser devant de la font de Sant Joan encontraren lo Santíssim Sagrament

- *per* + infinitiu i *per quant* + frase amb valor causal:

en esta ocasió no podia per ser contra Rúbrica
per trobar-se en aquella ocasió indispost

Y per quant no pot molt caminar (y haver demanat ell no'l fessen pujar escalas) lo reberen a la segona porta del trentenari

Els exemples següents, en canvi, revelen característiques de la llengua col·loquial, com

- Topicalitzacions:

y al donar lo pax tecum lo donà lo diaca en la forma acostumada

- Ús expandit del relatiu simple *que*:

estarà sempre, durant lo temps de son càrrec, prompte per a prestar lo jurament, assistir y concórrer en las juntas y congressos que serà cridat per la execució dient que no esperava menos de la ciutat y que en qualsevol part que se trobàs se offerí molt propicio en quant fos del mayor servey de la present ciutat vingué notícia com la flota marítima se trobava devant dels Alfacs que den de la Torra de'n Barra se veyan molts vaixells

- Vacil·lacions en l'ús d'algunes preposicions, com és el cas de *ab/en/la*:

se assentaren a las cadires de vellut de la Ciutat, ahont se assentaren / [...] y assentats en las cadiras que estaban allí aparellades molt serca del llit / [...] se assentaren ab las cadiras de vellut
y que confiava ab Déu que en breu estaria bo

Moltes d'aquestes construccions són models que esdevenen veritables tics o tòpics de redacció, i molt sovint faciliten a l'escrivà el començament o el final d'un paràgraf:

Com cada dia acostuman

Conforme està dit y referit

Dit dia vingué notícia com [...]

En la conformitat dels altres dies

En la conformitat està cusida en la mà corrent per haver donat aquella en escrits

En la forma acostumada

Lo qual és del tenor següent

Per lo major lustre y benefici de la Ciutat

Que és cosa de véurer

Se'n tornaren en la present casa

Significant-li y dient-li lo gran consuelo y regosijo havia tingut la present Ciutat de son feliç viatge y arribo a esta Ciutat

Fins i tot, de vegades s'usa de manera mecànica algun d'aquests estereotips sense pensar ni tan sols si són necessaris sintàcticament, com en aquests exemples:

se assentaren a las cadires de vellut de la Ciutat, ahont se assentaren
los fou respost que, a Déu gràcias, estava ya bo, a Déu gràcias

4.3 Aspectes lèxics

S'hi detecten diversos tipus de mots, entre els quals destacaríem els següents:

4.3.1 Mots i expressions d'ús que qualificaríem, més que de col·loquial, de quotidià, com:

donar gust, per 'complaure': lo vicari perpetuo desitjava en tot donar gust a l'excel·lentíssim concistori

estar a la mira: los fou dit que sa magestat air, a las sis de la tarda, se reprengué i que li havian ras lo cap i que estavan a la mira, encara que creyan no era la malaltia de cuydado, segons la relació del doctor

estar bo i ab entera salut: En est dia, anaren los obrers a saber com o passava sa magestat en sa convalescència y los fou respost que sa magestat ja estava bo y ab entera salut, a Déu gràcias

fer bracet: Y al cap de rato vingué la reyna, nostra senyora, y lo senyor conceller en cap se li posà en son costat esquerra mediant lo excel·lentíssim senyor comte de Cardona qui feya bracet, o donava lo bras, a sa magestat per sustenir-se (crida l'atenció la paràfrasi *o donava lo bras*)

fèr, per 'celebrar': se feu la professó del primer dia de pregària

fèr, per 'nomenar': los excel·lentíssims senyors concellers[...] anaren a la Universitat a fer vicerector, lo qual feren com se acostuma y isqué elegit lo doctor Joseph Gomar

gra: lo havien sengrat per haver-li aixit alguns grans que judicaven era plenit de sanch

minorativa: En est dia, anaren los obrers a palàcio a saber de la salut de sa majestat, y per lo senyor comte de Benavente, son somiller de corps, los fou respost que sa majestat havia tingut bona nit, a Déu gràcias, y que avuy havia pres una minoratina (sic) y que'n passava molt bé

passar-ne bé o passar-ho bé: a saber de la salut de sa magestat y per lo senyor comte de Benavente los fou respost que sa magestat ho passava bé, a Déu gràcias

passar al ganivet: y donant en la casa d'en Sala, lo apotecari, trobà alguna resistència y fou entrada la casa y la guarnició passada al ganivet, no perdent més que sis o set hòmens entre morts y ferits, y sent gran lo dany rebé l'enemich

quina: y que havia pres la quina dos vegadas y que al cap de quatre oras la y tornarien a donar

ras (participi) lo cap: Los fou dit que sa magestat air, a las sis de la tarda, se reprengué i que li havian ras lo cap

resar misses: se resaren en la Seu molts missas

rosa: Y los digué que sa magestat tenia la rosa y que no obstant o passava bé
verola: a saber de la salut de sa magestat, y per minus la Roja, a qui demanaren de dita salut,
 los fou respost que sa magestat tenia verola
vi claret: imposició dels sis sous per càrrega de vi claret

Crida també l'atenció l'ús molt freqüent d'alguns derivats postverbals, com:

arribo: significant-li lo molt contento havian tingut los excellentíssims senyors concellers de son feliç viatge y arribo a esta ciutat
desterro: Y fou dita Joana condemnada a sinch anys de desterro de la Vegaria y mitrada en donar-li assots, lo que lo mateix dia se executà

i el fet que no es detecti en aquest període la forma *sortir*, sinó sempre *eixir*.

4.3.2 Grafies que reflecteixen la pronúncia, com ara:

ajunollats (o també *ajonollats*): estigueren ajunollats fins a las sis / [...] se ajonollà baix lo dossier
arcabota: Y luego feren baixar una rea delada y inculpada de arcabota pública
demprés: y demprés, de un en un, y anaren los altres senyors concellers
den de ('des de'): Vingué notícia com la flota marítima se trobava davant dels Alfacs que den de la Torra de'n Barra se veyan molts vaixells
glao: y per ells acompanyat fins als últims glahons de la escala
iglésia: Y arribats allí trobaren lo pórtico y àtrio de dita iglésia colgat de tapicerias y tafetans de hermosas pinturas y quadros
insiculats: se comensà la habilitació dels subjectes eren estat insiculats per lo duch d'anjou y desinsiculats per sa magestat
norabona ('enhorabona'): que la magestat del rey, nostre senyor, havia fet tan bona nominació de sa persona que la ciutat se'n donava moltas norabonas [...], però [...] anaren a palácio a donar la enorabona a sa magestat de sa recuperada salut
palit ('pal-li'): dit senyor bisbe qui estava assentat junt al palit de dit altar
proffesó: y luego se començà la proffesó
xarampió: los respongué que los metjes havien dit que sa magestat tenia xarampió

4.3.3 I al costat d'aquests col·loquialismes, apareixen unes quantes formes arcaïtzants, com:

encorporar: encorporant-se entra la dita esquadra
regonèixer: regoneixent lo molt que devia esta Ciutat a sos excellentíssims progenitors y a sa gran casa
entrevenir: entrevenir en lo judici

almorzar (alternant amb *esmorzar*): y que a las nou horas li donarian esmorsar / Sa magestat, a Déu gràcias, o passava y havia passat bé, estant ja vestit y almorsant
monich: [...] ab la qual anaven incorporats los religiosos monichs i agustins ab un ciri quis-
 cú
casa sua / la sua casa: [...] y quisquí se n'anà a la sua casa

i alguns tecnicismes com:

sobreseuir: La qual és acerca lo sobreseuir-se lo negoci judiciari
annuir: Y per lo senyor conceller segons los fou respost que compliria la ciutat en annuir a la petició de sa senyoria

4.3.4 Les expressions temporals hi són molt variades, pel fet que molts dels textos són de tipus narratiu:

i en tot temps, en breu, en prest, al cap de un bon rato, al cap de rato, al cap de poch rato, de assí al devant, quant antes, etc.

Però crida sobretot l'atenció l'expressió dels diferents moments del dia i de les hores:

el matí / el dematí (en la conformitat del dematí), dematí y tarda, a la tarda / per la tarda, a l'entrada de fosch, hora tarda (per ser la hora tant tarda), antes de dia, cerca lo mig dia, etc.

L'hora exacta només s'expressa quan és un sol número, no s'expressen els quarts:

a las tres de la tarda
 a la mitja nit
 a las nou de la nit sient
 a las nou y mitja del matí.

Per contra, hi ha gran quantitat de formes per expressar l'hora aproximada:

al cap de mitja hora llarga
 passant de un quart
 a las sinch tocadás
 a la vuyt de la nit o cerca de ellas
 cerca de las dotse de la nit
 a las deu del matí, poc més o menos

4.3.5 Castellanismes

L'entrada de castellanismes en el *Dietari* esdevé una autèntica allau sobretot al començament del segle XVIII. Vegeu-ne una mostra:

agasajo: Y sa excellencia respongué que feya gran estimació de aquest agasajo li feya lo excellentíssim concistori

agrado: Y havent-los rebut ab molt agrado y cortesia la excellentíssima senyora duquessa assentada en lo llit

alivio: donant-li la benvinguda y encomenant-li la deffensa y alívio de esta Ciutat

almohades: y en un mateix temps se assentaren, ço és, dita excellentíssima senyora duquesa, ab almohades, y dits excellentíssims senyors ab cadires

àngulo: En est dia, al matí, tiraren los enemichs per dos parts, començant a fer bretxa al cap de l'àngulo del portal de Sant Antoni dóna a la part de mar y muralla

aposiento: passaren per lo terraplè, aposiento dels assessors y se despedí en la porta de dita capella y se posà en la silla

apretar: del tremendo siti estava apretada per lo enemich francès y duch d'Anjou. [Aquest mot de vegades és usat també en sentit figurat: Y que així sentian no's pogués convocar ab la brevedat que apretava lo negoci]

assentar-se: Se assentaren a las cadires de vellut de la Ciutat, ahont se assentaren

bolsa: donant-li las gràcias de quant havia obrat en que la extractió de diputats y ohidors se fes quiscun trieni, concorrens tots los insiculats en ditas bolsas de todas las vegarias

brecha: Los canons tiraren en dita brecha eran més de trenta, y a la nit se tiraren bombas de terra en la bretxa, muralla y cortadura

cabo: Dit die, vingué en la present casa un cavaller anglés dels principals cabos dels vaxells

carinyós: y allí ab carinyosas rahons expressà sa ambaixada [el *DCVB* dóna com a documentació més antiga d'aquest mot el diccionari de Lacavalleria de 1696, però en context dóna exemples de Lorente i Massó (1706)]

choque: y també hi hagué un gran choque en la montanya

ciego: dos tablados, estant en lo un la cobla dels menestrils, y en lo altre la dels ciegos y música de corda de la Ciutat

colmat -da: havent-se-la presa la ciutat de tal colmada victòria

comulgador: se n'entrà al comulgador, estant present la priora y dos religiosas hermanas de la Misericòrdia

consuelo: y per dit excellentíssim senyor conceller en cap li fou donada la benvinguda, significand-li y dient-li lo gran consuelo y regosijo havia tingut la present Ciutat de son felix viatge y arribó a esta Ciutat

contento (subst): significantli lo molt contento havian tingut los excellentíssims senyors concellers de son felix viatge y arribó a esta Ciutat

cortadura: vingué y anà sa magestat, Déu lo guarde, de veure los treballs de la cortadura y altres

cuidado: los fou dit que sa magestat air, a las sis de la tarda, se reprengué i que li havian ras lo cap i que estavan a la mira, encara que creyan no era la malaltia de cuidado, segons la relació del doctor

desasosiego: Y que en la nit havia tingut algun gènere de desasosiego

despedir-se: Y se alsaren y los acompañà dos o tres portas avant y ab moltes cortesias se despediren (advertint que sempre donà a l'excel·lentíssim senyor conceller en cap la mà dreta)

ditxa: no tenir la ditxa de poder concórrer

gosar (=gaudir): en breu gosaria de entera salut

gozo: explicaren lo summo gozo havia tingut esta Ciutat de que sa persona fos arribada en ella ab entera salut

hermana: se n'entrà al comulgador, estant present la priora y dos religiosas hermanas de la Misericòrdia (que ab llicència de l'ordinari eren anades en dit convent de Santa Magdalena per fondar)

hermós -sa: y arribats allí trobaren lo pórtico y àtrio de dita iglésia colgat de tapicerias y tafetans de hermosas pinturas y quadros

inglés: Dit die, vingué en la present casa un cavaller anglés dels principals cabos dels vaxells
intèrprete [amb la variant *entèrprete*]: Dit die, vingué en la present casa un cavaller anglés dels principals cabos dels vaxells. Fou rebut com los altres senyors y assentat en lo mig dels senyors concellers, donà sa embaxada per intèrprete, y se li fou respost per dit entèrprete, y se despediren

júbilo: fou gran lo júbilo se tingué en esta Ciutat, y se desembarcaren més de deu mil hòmens

levantar: començà a levantar son camp

lograr: perquè ab ells se puga lograr la real voluntat de sa magestat (que Déu guarde), lo fi de la Cort, lo benefici públich y major consuelo de estos fidelíssims vassalls

luego: y luego se començà la professó

lustre: per lo major lustre y benefici de la Ciutat

menos: respongué ab molta demostració de agraiment dient que no esperava menos de la ciutat

palàcio: En est dia, anaren los obrers a palàcio a saber de la salut de sa majestat, y per lo senyor comte de Benavente, son somiller de corps, los fou respost que sa majestat havia tingut bona nit, a Déu gràcias, y que avuy havia pres una minoratina y que-n passava molt bé

pertrechos: En est die se continuà lo entrar los pertrechos de guerra y boca havia deixat lo enemic, però En est die se continuà lo entrar los pertrets de guerra

palea: y després de molta palea, se recobrà Junqueras y Sant Pere

pillar (= robar): fent alguns prisoners y pillant algunas cavalcaduras y altres cosas

prisioners: En est dia se continuà lo siti en la mateixa conformitat que los días antessedents, tirant moltíssim y la major part de las bombas a la cortadura y las balas per la Ciutat, [...] fent alguns prisoners y pillant algunas cavalcaduras y altres cosas

puesto: y se comensà lo ofici després de ésser-se assentats los excellentíssims senyors concellers en son puesto

quarto: en lo quarto dit vulgarment de la visita

rato: Al cap de rato vingué lo gremial

recado: a qui donaren lo recado [aquest mot indica també en el Dietari els parlaments que feien ambaixadors o altres visitants i que després lliuraven per escrit]

silla: se despedí en la porta de dita capella y se posà en la silla

tabalico: En est dia, los excellentíssim concellers, ab promenia, tabalicos, trompetas y jutglars

tablado: los excellentíssims senyors conceller estaven en dita part, des de la escala al cap de l'àngulo del tablado o catafal

villancico: Y després se digué y cantà un villansico

I no solament hi apareixen castellanismes lèxics, sinó també morfològics, com aquests:

demés ('altres'): fins i a tant que la illustríssima junta de medis explique y declare lo que haurien de pagar los eclesiàstichs y demás gaudints de sa immunitat

ningun: En est dia, se continuà lo siti en la mateixa conformitat que los dias antessendents, tirant més que ningun dia

que (o *què?*) ('quin, quina'): anaren dos senyors [...] per a donar-li la benvinguda y saber a que hora havia y volia jurar

En relació amb aquest fenomen, farem tres observacions: a) A part d'alguns mots i expressions del lèxic general, és significatiu el fet que molts d'aquests castellanismes pertanyen a uns camps semàntics determinats, concretament al lèxic i a la fraseologia del protocol (*aposiento, almohada, agasajo, agrado, alívio, palàcio, lustre, regosijo, gozo*, etc.) i, en menor mesura, de la guerra (*brecha, choque, cortadura, prisioners, pillar*, etc.), tan propis del *Dietari*. I és que en aquest document hi ha molts fragments en castellà que són les transcripcions en estil indirecte dels parlaments del rei o d'altres personatges de la noblesa o de la política que parlen en aquesta llengua. L'escrivà, mal traductor, arriba a assimilar de tal manera moltes de les expressions i frases que usen aquests, que les incorpora també al seu text en català. Com a exemples, els següents:

Y respongué sa magestat que «con todo carinyo agradecía [...]»

Al que respongué lo excellentíssim senyor duch de Cardona que «estava muy agradecido de la Ciudad y que en todas ocasiones lo hallaria la ciudad muy pronto a sus órdenes [...] que con todo conato se interpondría en quanto fuere el mayor servicio [...]»

Y sa magestat fou servida respondrer que «ella y el rey, mi señor, gozamos de perfecta salut» (amb incongruència en l'estil indirecte)

b) Molts d'aquests castellanismes han estat efímers, perquè són només conjunturals, però altres han fet fortuna (*quarto, puesto, apretar, assentar-se, cuidado, recado, rato, hermós*, etc.).

c) Caldria veure si aquests termes apareixen i com apareixen en el *Dietari*, i també en altres textos, dels dos segles anteriors. Potser aleshores constataríem que algun terme d'aquests constitueix no simplement un castellanisme, sinó un neologisme que va penetrar en aquell moment i que la posterior codificació de la llengua va tenir cura de regularitzar.

5. CONCLUSIONS

Fins aquí hem presentat només una petita mostra del que el *Dietari* ens ofereix, però cal remarcar que aquest text és una font inexhaurible de temes, de qüestions i de fenòmens lingüístics de tota mena. La diversitat de formes presents en el *Dietari* evidencia l'interès del text per al coneixement de la llengua en el període de l'Edat Moderna, i això en diversos vessants: d'una banda, en relació al coneixement de la llengua general, tant des del punt de vista sincrònic, a través de l'anàlisi dels períodes que comprèn, com des del punt de vista diacrònic, mitjançant la confrontació entre si d'aquests períodes; d'altra banda, en relació a l'origen i a l'evolució dels diversos registres que s'hi poden detectar, principalment el llenguatge sectorial burocraticoadministratiu, característic d'aquest text. Creiem que valdria la pena entrar-hi a fons.

NEUS FAURA I PUJOL
Universitat de Barcelona

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- DANTÍ 2002: Jaume Dantí i Riu, *El Consell de Cent de la ciutat de Barcelona (1249-1714)*, Barcelona, Dalmau.
- Diccionari d'historigrafia catalana, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2003.
- FAURA 1998: Neus Faura, «Notes lingüístiques sobre el *Manual de novells ardots*», a *Actes del col·loqui «La història dels llenguatges iberoromànics d'especialitat (segles XVII-XIX). Solucions per al present»*, Barcelona, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra, 283-294.
- RIERA 2001: Sebastià Riera i Viader, *Les fonts municipals del període 1249-1714. Guia d'investigació*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona.
- Dietari: Manual de novells ardots vulgarment apel·lat Dietari del Antich Consell barceloní: XXIV 1702-1704*, ed. Pere Voltes, Barcelona, Ajuntament de Barcelona-Institut Municipal d'Història, 1971; *Manual de novells ardots vulgarment apel·lat Dietari del Antich Consell barceloní: XXV 1705-1706*, ed. Pere Voltes, Barcelona, Ajuntament de Barcelona-Institut Municipal d'Història, 1972.